

Levéltári Szemle 2023/ 1. szám

A Levéltári Szemle 2023. évi 1. számának bevezető tanulmánya egy már korábban megkezdett témakör második közleménye, amely az iratselejtezés magyarországi alakulását vizsgálja ismertette a folyamatok hátterét is (Haraszi Viktor). A Kádár-rendszer könnyűzenei életének egy szeletét, a könnyűzenei műsorszervezést mutatja be Csatári Bence tanulmánya, amely egyúttal a felhasznált források, gyűjtemények, az adatok fellelhetősége tekintetében is értékes összegzést nyújt. A hungarikakutatás témakörében ezúttal két tanulmány is szerepel e lapszámban. Az első a római magyar emigráció egyik értékes forrásgyűjtését, a Magyar Nemzeti Bizottmány római irodájának levéltárát ismerteti az 1950–1958 közötti években (Németh László Imre), a másik áttekintést nyújt a magyar párt- és kormányküldöttség 1966. júniusi kelet-berlini útjáról (Wencz Balázs) tárgyalva egyúttal e kutatási téma legfontosabb hazai és külföldi forrásait, s azok fellelhetőségét. Levéltártörténeti rovatunk témája e számban egy 1924-es epizód a Levéltári Közlemények főszerkesztőjének, Szabó Istvánnak az életéből, aki a 20. századi magyar történetírás egyik kimagasló, iskolateremtő alakja is volt egyben. E lapszám egy nemzetközi konferencia tanulságait összegző írást is közöl, valamint könyvismertetéseket és a 2022. évi levéltári kiadványok bibliográfiáját is olvashatjuk.

Haraszi Viktor: A selejtezés jogi szabályozása Magyarországon II. – A szabályrendeletektől a törvényi szintű szabályozásig

A levéltári és az irattári selejtezés a legfelelősségteljesebb feladat, mert irreverzibilis. A helyhiány és az állam gazdasági érdeke a papír újrafelhasználása terén sokszor a kulturális érdekek sérülését okozta. A jogi szabályozás biztosíthatja a kényes egyensúlyt, de csak akkor, ha be is tartják az előírásokat. A 20. század elején az iratselejtezés szabályozása kiforratlan, esetleges volt és nem alapult azonos elveken még a központi kormányzati szervek esetében sem. A tárgyalt korszakban a selejtezésekre egységes jogi szabályozás nem született. A vármegyénél és a törvényhatósági jogú városoknál létesített levéltárnoki állások nagy mértékben magukban foglaltak irattárosi feladatokat is. A városok és a községek esetében a selejtezések még kevésbé voltak szabályozottak, a levéltárnokok képzettsége sem volt azonos színvonalú, s mindennek sok esetben a selejtezések során az iratok látták kárát. A levéltárügy rendezéséről szóló 1947. évi XXI. törvény sem rendezte kellő eréllyel az iratselejtezések kérdéskörét. Az 1940-es évek végén a gazdaság „papíréhsége” felülírt minden rendelkezést és jelentős pusztulást okozott a történeti értékű iratok körében is.

(A tanulmány első része a folyóirat 2022. évi (72. évfolyam) 3. számában olvasható.)

Csatári Bence: A könnyűzenei műsorszervezés árnyoldalai az új gazdasági mechanizmusban

A tanulmány arra keresi a választ, hogy a könnyűzenei műsorszervezést hogyan végezték az impresszáriók az új gazdasági mechanizmus idején abban a közegben, ahol az Országos Rendező Iroda (ORI) e tekintetben monopolhelyzetben volt. Az írás fő tematikája a magánszervezésű fellépések során felmerülő visszaélések pártállami szankcionálási menetének ismertetése, amelyben nemcsak az ORI, hanem az Országos Filharmónia és a Művelődésügyi Minisztérium is részt vett, meghatározott rend szerint. Olyan magánszervezők

tevékenységének elemzésére kerül sor, akik ma már alig vannak jelen a köztudatban, nélkülük viszont nem működött volna a Kádár-rendszer könnyűzenei élete. Az analízis leginkább arra terjed ki, hogy milyen eszközökkel igyekeztek megtalálni művészi és anyagi számításukat ezek a zenei háttéremberek, illetve ennek során milyen szankciókat alkalmaztak velük szemben. A tanulmány kitér arra is, hogy mely levéltári források nyújtanak információkat e tárgykörben.

Németh László Imre: A Magyar Nemzeti Bizottmány római irodájának levéltára 1950–1958

A Magyar Nemzeti Bizottmány római irodájának levéltára a római Szent István zárandokház pincéjéből került elő a 2000-es évek elején. A mintegy 8500 oldal terjedelmű iratanyagot rendezve és mutatóval ellátva 2021-ben a Prímási Levéltárba szállították. Hivatali iratok, természetes személyekkel és intézményekkel folytatott levelezések, valamint sajtóanyagok alkotják az irategyüttest. Az iroda 1950-ben kezdte meg működését, képviselte az 1949-ben New Yorkban megalakult szervezetet. Vezetője Apor Gábor báró, irodavezetője Hlatky Endre volt. A Magyarországra vonatkozó sajtóhíreket a sajtóreferens közreműködésével naponta továbbították a központba. Az egymást váltó menekültügyi előadók közreműködésével segítséget nyújtottak a táborokban élő menekült magyaroknak, különösen az 1956-os forradalmat követő menekülthullám alkalmával. Az ekkor emigrálókat új menekülteknek nevezték. Az iroda működését 1958-ban fejezte be. A levéltár értékes forrása az 1950–1958 közötti római magyar emigrációnak.

Szálkai Tamás: Egy debreceni levéltári epizód 1924-ből – Dr. Szabó István lemond városi levéltári állásáról

Szabó István a 20. századi magyar történetírás egyik kimagasló, iskolateremtő alakja, levéltárosként 1935 és 1943 között a Levéltári Közlemények főszerkesztője volt. Jelen tanulmány a forrásközlés születésének 125. évfordulóján egy, a debreceni levéltári pályakezdéséhez kapcsolódó epizód felelevenítésével emlékezik meg róla. Az I. világháborút követő gazdasági nehézségek rányomták bélyegüket a közigazgatás és az annak kötelékében működő levéltárak tevékenységére is. Sajnálatos módon a háború megakasztotta a levéltárügyben zajló előremutató folyamatokat, ugyanakkor a növekvő számú feladatok ellátása mellett nem volt lehetőség a munkaerőlétszám növelésére. A debreceni városi levéltár esetében sem történt ez másképp, ami Szabó István számára is elzárta a helyi előrelépés lehetőségét, ez azonban pályája új korszakának kezdetét, szakmai kiteljesedését jelentette.

Wencz Balázs: A magyar párt- és kormányküldöttség kelet-berlini útja 1966 júniusában

A tanulmány célja, hogy áttekintést nyújtson a magyar párt- és kormányküldöttség 1966. júniusi kelet-berlini útjáról. Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkára és Walter Ulbricht, a Német Szocialista Egységpárt vezetője között először került sor hivatalos egyeztetésre azóta, hogy 1964 májusában a keletnémet pártküldöttség egy hétig Magyarországon tartózkodott.

A magyar párt- és kormányküldöttség ötnapos útja során hosszú távú szerződés, együttműködési megállapodás aláírására nem került sor, mindössze egy közös nyilatkozatot adtak ki. A látogatás legfőbb célja a két állampárt közötti együttműködés fejlesztése, továbbá

a távlati célok egyeztetése volt, amely elsősorban a gazdasági, a kulturális, illetve a tudományos-technikai területeket érintette.